

traj fra Thy

UDSTILLING PÅ THISTED MUSEUM

I anledning af, at Danske Folkedansere afholder deres landstævne i Thisted i år, har Museet for Thy og Vester Hanherred ønsket at vise, hvad Thisted Museum har af tøj fra 1700 og 1800-tallet - eller snarere hvor lidt. Vi har flere jyske kapper og mange flere sjal, end De ser her, men ellers er det alt, hvad vi ejer.

Ved at studere tidens skifter fremgår det dog, at folk, eller nogle, har været helt pænt forsynede.

Knud Aagaard, der var sognepræst i Sjøldborg fra 1799, beskriver i sin bog: Beskrivelse over Thy 1802, s.13, bøndernes klædedragt på følgende lidet flatterende måde: "Bøndernes klædedragt er simpel og for det meste gjort med egne hænder. Bondens kjole er af mørkeblåt vadmel; på rejser har han derover en lærreds eller sejldugskittel. Enhver har sin sorte klædning, hvori han står brudgom og bruger til sorg og ved flere lejligheder. Kvindfolkene, som og gå med i ligskaren, har ligeledes deres sørgedragt af sort stof, uldent damask eller vadmel. Til ringere grad af sorg, bruges af begge køn mørkeblåt vadmel. På hovedet har kvindfolkene, istedet for korsklæde, til daglig færd, et broget tørklæde bundet ovenpå huen omkring hovedet, og til højtidsfærd en pandpude eller smække af sort fløjel eller manchesters af en hånds bredde med sorte kniplinger om, ligeledes bunden for panden ovenpå huen. Huen som konerne bære, er også af sort fløjel eller manchesters. Såsnart de er uden for huset, ofte også i stuen, bære kvindfolkene et tørklæde for hagen og munden bundet oven på hovedet, som vel i stærk blæst kan være nyttig; men misbruges, dem selv til liden siir, da dermed ikun øjne og næse blive til syne. Overalt er det en forkert skik, at man for meget indpakker hovedet og lader fødderne være kolde. Bønderne går med fodløse strømper i trasko, undtagen i den allerstrengeste frost, da de bære helstrømper. Om sommeren kaste de ofte traskoene og gå barfodede, for at være desto lettere til længere vandringer. Fruentimmere gøre adskillige slags hjemgjorte tøjler eller hvergarn til eget brug, og da her frembringes meget uld, men lidet hør, så have de fattige og tjenestefolkene sædvanlig hølssklæder af vadmel på sengene, istedet for lagner".

Folk har både i byen og på landet altid klædt sig efter klimaet, deres arbejdes art, deres alder, indkomst og interesse for tøj. Ligeledes har man været forskelligt påklædt til hverdag, til arbejde samt til højtid og fest. Folk havde også flere løse ting, som man vekslede med og satte forskelligt sammen. Kvindernes hovedtøj, kapper samt tørklæder og forklæder gjorde man en del ud af.

Mændene havde flere kjoler/frakker, kofter, trøjer, veste og tørklæder, som de ligeledes varierede i sammensætningen. Noget forskel på vinter- og sommertøj har der også været. Dog nok mest markeret med flere lag om vinteren.

Man fulgte til en vis grad moden, men den var længere om at blive optaget på landet, og hvor der var langt til byer, større markeder og befærdede strøg. Mange havde deres tøj længe - også i byerne. Det gælder navnlig festtøjet. Derfor kan der ikke tales om bestemte egnsdragter for afgrænsede landområder.

Kun specielle steder som f.eks. Fanø, Rømø, Læsø og Amager har der i sen tid og af forskellige årsager dannet sig visse faste dragttyper. Måske er det rigtigere at tale om dragtsammensætninger.

Specielle vævere og skræddere kan inden for kortere perioder

have sat deres præg på et områdes tøj. Men der brugtes ved siden af vævernes produkter også udenlandske købetøjer både i uld og i trykte bomuldstøjer. De forhandles af købmændene og kræmmerne, der for øvrigt også havde lager af de indenlandske, hjemmegjorte tøjer.

Særlige bevægelser eller folkelige rørelser i tiden har påvirket tøjet. Således romantikken fra omkring 1800 og de første årtier af 1800-årene. Martinus Rørbyes skitser af torvet i Thisted fra en rejse i 1830 er noget af det, man bedst kan fæste lid til. De er lavet på stedet, det var det, han så. Havde han besøgt andre byer med torvefolk her i Danmark, ville hans tegninger kun på kvindernes hovedtøjer have adskilt sig fra egn til egn. Når det gælder de landlige kvinders påklædning i egnen omkring Thisted, kan vi således få følgende at vide fra Rørbyes skitseblade:

Omkring 1830 har kvinderne brugt hele kjoler af stribet hvergarn med lange glatte ærmer, undertiden var der et lille foldet (d.v.s. lægget) skød ved taljen bagtil. Det var et levn fra det foregående århundrede. Underdelen - skørtet var lettere rynket, måske lægget, men med dybe folder i ryggen, hvor vidden samledes. På samme tid har nogle brugt rød, strikket nattrøje med ærmeløs bul over. Skørtet kunne være af samme stof som bullen, der nogle steder kaldtes livstykke.

Eller sagt med Rørbyes egne ord:

s.47: "En stor Mængde Bønder og Bondepiger havde indfundet sig, og det var et ganske artigt Skue at se de fleste Fruentimmer at bære Hatte ovenover deres Hovedpynt. Deres Dragt er forresten meget simpel, mest af Hvergarn og Snittet paa deres Liv meget kort og optrukket. Mændene bære for det meste Frakker og have næsten alle Stokke i Hænderne, som give dem et Slags Anseelse".

s.49: "Den 2. July.

Jeg tegnede i Dag nogle Grupper efter Markedsfolkene, da der tilbød sig den bedste Lejlighed fra Onceels Vinduer, udenfor hvilke man saae de opslagne Lærredsboder og andre Smaahandlere tiltrække sig Bøndernes Opmærksomhed. Af Dragterne er især Fruentimmernes Hovedtøj at mærke. Deres øvrige Dragt, for det meste af kuleurte Hvergarner, har intet smukt Snit. Mændene see ud som almindelige pyntede Karle, for det meste i Frakker, men hvad der ellers er særegent er, at en stor Deel er bestandig iført Træskoe".

(Maleren Martinus Rørbyes rejsebog 1830, udgivet 1930 ved Georg Nygård).

Hvad enten man gik i det ene eller det andet, bar man på den ene tid tørklæde over skuldrene - gerne et kvadratisk, der var lagt i trekant - disse kunne være af meget forskellig kvalitet og farve. Ligeledes bar kvinderne altid forklæde, som også kunne være meget forskellige af hør, trykt bomuld, uld eller halvuld, d.v.s. hvergarn, til fint brug af halvsilke eller silke. Hovedtøjet, bestående af hue med vinger og pandesmæk eller tørklæde, foldet til et bredt bånd hører til det gamle Thisted amt i første halvdel af 1800-årene. Noget specielt har været de høje hatte, som nogle af kvinderne ejede. Rørbye fortæller med sine skitser også om mændenes tøj. Og det gør Thisted Museums samlinger også. De lange frakker er der ganske vist ingen af. Derimod findes der rigtig mange veste, for det var et klædningsstykke, som mændene åbenbart satte højt - særlig i århundredets første halvdel. "Vestsværmeriet" startede noget før 1800 i Paris, hvor de forfængelige modeherrer kunne have flere snese af dem. Og så kom de mere fremstående kredse i Danmark bagefter. Sluttelig fulgte

mændene på landet i mere behersket form. Men de svingede sig dog op på modens vogn. Det ses således, at mange af vestene var af købetøj. Det er de også for en del fra andre landsdele. Knæbukser af skind har været brugt over det meste af landet. De suppleredes eller afløstes af vadmæl eller "Manchesters", d.v.s. Manchester-fløjl, der for øvrigt også blev fremstillet i Danmark. Ridebukser med skindforstærkning fandtes også. På skitserne ses også de høje stadshatte og et enkelt sted tophuen, som mændene i Danmark ikke på nogen måde var ene om at elske.

Omkring midten af 1800'erne var stadstøjet hos landbefolkningen præget af økonomisk fremgang for landbruget og dermed stærkt modepræget og lignede til forveksling byboernes tøj på samme økonomiske niveau. Men betegnende er det, at mange kvinder sammen med modetøj brugte de landlige hovedtøjer i denne egn af Jylland de store, hvide vingekapper. Disse havde afløst de sammensætninger, der kendes fra Rørbyes billeder. Betegnende er det, at de store overdrivelser altid kommer mod afblomstringsstadiet af en mode.

Lad os tage et sidespring og lige se lidt på befolkningstætheden i det gamle Thisted amt. Gennem dette kan der godt drages nogle slutninger.

1769:	26.479	indbyggere
1801:	30.032	indbyggere
1850:	48.532	indbyggere
1901:	71.438	indbyggere
1921:	80.949	indbyggere

Bruger vi runde tal, ses det, at befolkningen fordobles fra ca 1750 til ca 1850, altså på 100 år. Det samme skete fra ca 1850 til ca 1925, altså ca 75 år. Der har levet fire gange så mange mennesker på landet som i byerne, og i 1921 svarer det til 37 indbyggere pr. kvadratkilometer. Går vi baglæns i tid, svarer det til 18 indbyggere i 1850 og 9 i 1750 pr. kvadratkilometer.

Går vi så tilbage til folks tøj, må enhver kunne forestille sig, at den ensartethed i påklædningen, der har kunnet opstå i egnens landsbyer eller samlinger af huse, har svaret til den mere eller mindre ensartethed, der opstår blandt unge i en skoleklasse eller en ældreklub. Hver i sær vil gerne følge moden, men mener dog, at de selv også sætter deres præg på udseendet. Og alt afhænger i øvrigt af de enkeltes interesse for tøj og deres økonomiske formåen. De unge har nok mindre tøj end de ældre, fordi de ældre gemmer, og de unge kasserer og slider mere på det. For begge parter er der forskel mellem hverdags-og festtøj samt mellem sommer- og vintertøj. Dog var den forskel større i ældre tid, hvor man dels havde et andet forhold til kirke- og festtøj samt tingenes værd i det hele taget, end man har fået i de sidste 20-30 år.

Med de faktisk relativt få dragtdele, der er bevaret i forhold til det antal mennesker, der har boet på egnen i de sidste godt 200 år, kan man således ikke give anvisning på, hvad der er den rigtige dragt for området. Det kan man heller ikke gøre i de almindelige landdistrikter i det øvrige Danmark. Alt skal bedømmes udfra den tid, man vil tilbage til. Og så skal man kende noget til tidens historie, dens stilretninger, og hvilke stoffer der samtidig blev fremstillet hos væverne eller kunne købes hos de handlende.

Museet vil være meget taknemmelig, hvis nogen skulle være i stand til at supplere ikke mindst vores meget ufuldstændige samling af kvindetøj. Har nogen et trykt sjal, et hørlærreds forklæde, et hvergarnsskørt, en strikket bul, siger vi gerne ja tak.